

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 144 2023

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2024 och för recensioner 1 september 2024. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–43–8

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2024

Övriga recensioner

Jenny Bergenmar & Maria Karlsson, *Lagerlöfs läsare. Allmänhetens brev till Selma Lagerlöf*. Makadam förlag, 2022.

Först vid mitten av 1980-talet bereddes inom litteraturvetenskapen plats åt forskning om lekmäns läsning, betonar Jenny Bergenmar och Maria Karlsson i sin omfattande studie av de brev som sändes till Selma Lagerlöf av hennes läsare, *Lagerlöfs läsare. Allmänhetens brev till Selma Lagerlöf*. Deras bok är på många sätt ett pionjärbete, då detta intressanta material – ett urval av de 40 000 brev till Selma Lagerlöf som finns arkiverade på Kungliga biblioteket i Stockholm – tidigare inte varit föremål för en systematisk och teoretiskt väl förankrad forskningsinsats.

Receptionshistoria brukar belysa kritiker och andra professionella läsare, medan läshistoria mer handlar om hur de breda lagren läste, och det är i det senare fältet Bergenmar och Karlsson positionerar sig. I inledningen av *Lagerlöfs läsare* anges syftet, ”att undersöka vilken roll litteraturen och författaren kunde spela i människors liv” (s. 10) under tidsrymden 1891–1940 och detta omfattande, vackert illustrerade, lärorika och substantiellt tungt vägande forskningsbidrag ger verkligen en tydlig bild av just vilken roll en författare som Selma Lagerlöf kunde spela i människors liv.

Brevmaterialet som studeras i *Lagerlöfs läsare* kommer från tusentals avsändare under knappt 50 års tid, 1891–1940. Brevsamlingen från allmänheten utgör verkligen, som Bergenmar och Karlsson skriver, ”ett unikt kulturarv” (s. 11). Läskunnigheten var relativt hög i Sverige också innan folkskolan infördes 1842, tack vare läs- och kristendomsundervisningen i hemmen via husförhören. Det var alltså inte bara en bildad elit som vände sig till Lagerlöf, utan de 17 000 avsändarna är män och kvinnor i skilda åldrar, från stad och land, olika nationer och från alla samhällskikt.

Nils Afzelius, ansvarig för handskriftsavdelningen på Kungliga biblioteket, reste efter Lagerlöfs död den 16 mars 1940 till Mårbacka för att

samla och systematisera den litterära kvarlåtenskapen, vilket var ett gigantiskt arbete. När breven formellt överlämnades till KB i december 1950 övergav man Afzelius klassifikationer och sorterade hela samlingen i bokstavsordning. Bergenmar och Karlsson har alltså inte tagit sig an en enkel forskningsuppgift, varken praktiskt eller vad gäller systematiseringen. I ett så omfattande material måste förstås avgränsningar och specificeringar göras.

Tidigare forskning av Stina Palmberg, Yng Toijer-Nilsson, Lena Carlsson och Torbjörn Sjöqvist behandlar vissa av Lagerlöfs brev och beskrivs samvetsgrant. Barns brev till Lagerlöf har behandlats av Palmberg, breven till livskamraterna Sophie Elkan och Valborg Olander av Toijer-Nilsson, brev från några av väninnorna i Landskrona av Carlsson, brev från brodern Johan Lagerlöf av Sjöqvist. Korrespondens med släkt, vänner och olika berömdheter har beforskats tidigare, men den breda allmänhetens brev har det inte, med undantag av barnbrev. I sammanhanget kan nämnas att endast Astrid Lindgrens samling av brev på Kungliga biblioteket överskrider Lagerlöfs antalsmässigt.

Rena affärsbrev sorterades bort av Bergenmar och Karlsson, liksom brev från släkt, vänner och affärsrelationer, varefter mer än halva samlingen återstod. Brev från utlandet exkluderades om de inte var skrivna på svenska. Brev från utländska läsare som läst Lagerlöf i översättning har beforskats mer flitigt och togs inte med. Några brev skrivna på svenska från USA och Europa, ofta från emigranter, har dock inkluderats i de fall de bedömts viktiga för särskilda brevkategorier. Med dessa avgränsningar gjorda återstod ungefär 22 000 brev-sidor och de har lästs av båda forskarna, om också inte alla lika noggrant. Breven är numera sökbara på Riksarkivets söktjänst, och KB erbjuder även en förbättrad tillgång till Selma Lagerlöfs samling via Arken, en digital söktjänst för utvalda arkiv och enskilda samlingar.

Breven till Lagerlöf utgör alltså en enormt rik källa – här finns inte bara en bildad borgerlighet dokumenterad, utan också mängder av brev från

lägre samhällsklasser, vilket ofta är en stötesten i läshistoriska studier. Svensk bokhistorisk och literatursociologisk forskning har varit omfattande, men Bergenmar och Karlsson vill hellre fokusera mer specifikt på läsningens när, var, hur och varför – hur användes litteraturen av läsarna?

I kapitel ett positioneras studien i ”läsning och brevskrivning i historien”, det vill säga den läshistoriska forskningen, och här formuleras de teoretiska utgångspunkterna. Robert Darntons artikel ”Towards a History of Reading” (1986) utgjorde ett genombrott i den läshistoriska forskningens fält, där han i polemik mot *reader response*-forskningen föreslog att man borde belysa *historia* om läsning och inte bara *teori* om läsning. Så småningom ändrades också normen: all historisk läsning är viktigt, liksom alla läsare. Ett verk som Alberto Manguels *A History of Reading* (1996), den kanske mest kända översikten av läsandets historia – ett kultur- och bokhistoriskt kraftprov – har också bidragit till att det rent läshistoriska forskningsområdet har vuxit kraftigt under 2000-talet. Viktiga verk för Bergenmar och Karlsson är Kate Flint's *The Woman Reader 1837–1914* (1995), som i delar av sin forskning om kvinnan som läsare också berör hur kvinnor läste, men också Jonathan Roses *The Intellectual Life of the British Working Classes* (2001). Andra verk som lyfts fram är Martyn Lyons *Readers and Society in Nineteenth-Century France. Workers, Women, Peasants* (2001), en undersökning som liknar Roses, men också Karin Littaus *Theories of Reading. Books, Bodies, and Bibliomania* (2006). Brevet till Lagerlöf rymmer delvis det källmaterial läshistorikern Barbara Hochman menar behövs för att komplettera forskningen – de motvilliga läsarna, de som har svårt med tillgång på litteratur eller de som inte läser eller har slutat läsa. Brevet till Lagerlöf inkluderar även brev där läsning spelar en mindre roll.

Två tidigare studier bygger liksom Bergenmars och Karlssons på brev till författare som läshistorisk källa, dels James Smith Allens *In the Public Eye. A history of Reading in Modern France* (1991), dels Judith Lyon-Caens *La lecture et la vie. Les usages du roman au temps de Balzac* (2006). Inom brevforskningen har Janet Gurkin Altman diskuterat flera faktorer vid brevskrivning, däribland avstånd, huruvida man upplever sig förtrogen med adressaten, brevets status mellan privat och offentligt, samt dess tidliga problematik, då brevet riktar sig både mot brevskrivarens här och nu, och mottagarens här och nu. Liz Stanley pekar på hur brevet stör de

behändiga uppdelningarna mellan privat och offentligt, men också mellan att tala och skriva och mellan närvaro och frånvaro. Den retoriska traditionens uppdelning av brev i brevanledningar (*causae*) kan spåras i breven till Lagerlöf, bönebrev och tackbrev är vanliga, men kombineras ofta.

Det finns problem med brevet som källhistoriskt dokument. Bergenmar och Karlsson diskuterar detta och landar i ett klagörande av begreppen *läspraktiker* och *mikrohistoria*. Läspraktiker står i motsats till lästeorier, och Bergenmar och Karlsson ser dem, med hjälp av de Certeaus praktikbegrepp i *The Practice of Everyday Life*, ”som något som kräver inblick i vardagliga handlingar och som är situerat i en tid och på en plats” (s. 47). Mikrohistoria är ett viktigt begrepp i undersökningen och boken ”kan sägas utgöra en mikrohistoria över brevskrivarna, med huvudsakligt fokus på de läspraktiker de beskriver” (s. 48). Utsagor om läsning i breven skulle kunna ses som anekdotiska, men har ändå ett historiskt värde som källmaterial.

Vad är en läsare? lyder en underrubrik i det mätiga första kapitlet. Brev är sällan renodlade läsarbrev, i många brev till Lagerlöf berättas en livshistoria vid sidan av att författarinnan ombeds skänka pengar samtidigt som brevskrivarna också kommenterar hennes verk eller nämner att de läst henne. Är detta då läsarbrev? Och vilken aspekt av Selma Lagerlöf är det egentligen de vänder sig till? Många läsare vänder sig till Selma Lagerlöf som den konstruktion hon är, som biografem, med Roland Barthes begrepp. Därifrån hämtar Bergenmar och Karlsson stöd för sin syn på vilken Lagerlöf läsarna skriver till, ”läsaren skapar biografem i dialog både med Lagerlöfs texter och de publika epitexterna” det vill säga vad av genetiska paratexter som kommer efter en texts publicering. De landar i att den medierade bilden av Selma Lagerlöf är mer närvarande i breven än hennes litterära verk och använder termen ”biografisk legend” från Boris Tomashevsky för en ”historia sammanvävd av olika biografem som uppstår i läsarens möte med Lagerlöfs texter och offentliga gestaltningar” (s. 44).

Även tidens skrivpraktiker berörs i kapitlet. När det kommer till anledningarna till att man skriver till Lagerlöf är den vanligaste typen bönebrev, *epistolae petitoriae*, vilken fördelar sig mellan dem som ber om ekonomisk hjälp, dem som ber om råd eller hjälp att publicera egna texter, och dem som ber om tillåtelse att använda en Lagerlöf-text, eller om hjälp för något behjärtansvärt ändamål. En annan vanlig typ är lovprisande brev, *epistolae collauda-*

toriae. Mindre vanlig är typen klander, men den förekommer, dels av dem som inte får den ekonomiska hjälp de har bett om, dels som kritik av Lagerlöfs politiska ställningstaganden. En sista brevtyp är *epistolae officiosae*, ofta mer affärsmässiga och mindre personliga, där man vill väcka engagemang i sakfrågor eller för projekt som rösträtt, freds rörelsen, välgörenhet, hembygdsrörelsen.

Vanliga retoriska grepp är att inleda brevet med en ursäkt att man vänder sig till författaren, men vanlig är också ingivelsen, ofta av Gud, eller en tanke som kommer för en, ”som en oförklarlig maning eller impuls” (s. 60). En annan kategori är känslargumenten, ofta i form av explicita hänvisningar till hjärtat, endera Lagerlöfs eller brevskrivarens egna: ”Selma Lagerlöf, du har ett hjärta så varmt, rikt och stort, att du är den enda som kan förstå mig nu” (s. 61). Den du-form som förekommer här är dock ovanlig. Flera brevskrivare skriver också i litterär form, som sagans, eller försöker imitera Lagerlöfs stil, vilket även Lyon-Caen med termen *mimetisme* har berört i studiet av brev till Balzac och Eugène Sue. Bergenmar och Karlsson betraktar breven både ur ett konstruktivistiskt och ett realistiskt perspektiv och menar att de kan ”ses som ett intressant mikrohistoriskt material genom sina berättelser om läs- och skrivpraktikernas plats i människors vardagsliv” (s. 66).

Även med de avgränsningar som gjorts blir det i ett så omfattande material endast möjligt att undersöka ett urval av de aspekter som kan läggas på breven. Fokus har för Bergenmar och Karlsson legat på läshistoriska aspekter och ”på att teckna de socialhistoriska sammanhang som behövs för att förstå dem” (s. 18). Det senare görs välavvägt och skickligt, vilket innebär att forskningsinsatsen, vid sidan av att på allvar med väl valda teoretiska fundament sätta den läshistoriska forskningen på den svenska litteraturvetenskapliga kartan, också ger god konkretiserad förståelse av mentalitetshistoriska tankefigurer, av retoriska brevbruk, och av hur folk hade det och vad en författarpersona som Selma Lagerlöfs kunde erbjuda i termer av tröst, beundran och förhoppningar.

De roller Lagerlöf själv intog i offentligheten och de bilder som förmedlas av henne i olika medier hade betydelse för de uppfattningar läsarna ger uttryck för.

I andra kapitlet, ”Föreställningar om Lagerlöf – genombrottet, rollerna, berömmelsen”, diskuterar Bergenmar och Karlsson den offentliga bilden av Lagerlöf med hjälp av celebritetsforskningen. Kul-

turstudieforskaren Lawrence Grossberg hävdar att kulturkommunicerar i specifika sammanhang där mängder av texter, praktiker och språk sammanförs, och tar exemplet en rockkonsert som sammanför ”inte bara musik, text, iscensättning, estetiska konventioner och mediepraktiker utan också en mängd sociala relationer och ideologiska positioner.” (s. 69) Lagerlöf är ju en annan typ av celebritet, men läsarna möter henne i en stor mängd överlappande sammanhang: i radio, högläst i skola och föreningar, i reportage i pressen; intervjuer, följetonger och bokutgåvor. Från den mer utpräglade celebritetsforskningen hämtas en intressant jämförelse med Andreas Nybloms avhandling om Verner von Heidenstam (2008), och hur man omkring honom skapade ett slags kult. Nyblom menar att hans personlighet i samtiden överskuggade hans litterära verk, som lästes av de litterära eliterna men inte av en bred allmänhet. När det gäller Lagerlöf var situationen annorlunda. Hon hade, likt många av författarna under denna tid, en dubbel relation till sin offentliga persona. Hon var beroende av publicitet, men hon var sparsam med vissa typer av framträdanden. Bergenmar och Karlsson kommer till den viktiga slutsatsen att ”[k]ritiker och journalister behövde således inte, som i fallet Heidenstam, blåsa upp en bild av en folkskald när det gäller Lagerlöf – hon *var* det från och med *Jerusalem*. Att hennes verk gick hem även hos den litterära eliten minskade inte hennes berömmelse” (s. 73).

Ett tredje kapitel, ”Breven om ekonomisk hjälp” ägnas sedan de hjälpsökandes brev, vilket är den största kategorin i brevsamlingen. Dels undersöks breven från en socialhistorisk kontext. Det rädde stor fattigdom – men att man vände sig till just Selma Lagerlöf har mycket att göra med den biografiska legenden, hon sågs som rik och hon kunde kanske ge en arbete, vilket ett hundratal av breven framställer önskemål om. En mycket förtjänstfull socialhistorisk redogörelse för hanteringen av tiggeri och lösdriveri under 1800-talet visar hur föreställningen om ”rätta” och ”orätta” fattiga från 1600-talet under 1800-talet vändes i termerna ”värdiga” och ”ovärdiga” fattiga eller ”ärliga” och ”oärliga”. Skötsamhetskravet växer fram och är starkt ännu i tiden för breven till Lagerlöf, vilket förklarar mycket som annars kunde gått nutida läsare förbi. De vanligaste topikerna i breven, både betingade av den socialhistoriska situationen, men också till just Selma Lagerlöf är ”flit heder, nykterhet, Gud och inte minst ärlighet” (s. 111), som Bergenmar och Karlsson skriver. Dels undersöks bre-

ven om ekonomisk hjälp ur begreppet sårbarhet, som seglat upp som en stor forskningstematik under 2000-talet, inte minst i studier av prekariatet. Med stöd hos statsvetaren Iris Marion Young och Emmanuel Levinas diskuteras asymmetrin i förhållandet mellan Lagerlöf och de hjälpsökande. Mot detta ställs sedan Judith Butlers psykoanalytiskt grundade förklaring att vi alla, i den sorg vi alla bär som gemensam erfarenhet av förlust genom separationer i tidig ålder, värnar varandras liv. Det är således ingen slump att många av de hjälpsökande talar om att de är på väg att förlora sina hem, det är ett sätt att betona en likhet med Lagerlöf, ett sätt att vädja till empati, då förlusten av Mårbacka och Lagerlöfs återköp av gården är väl kända biografem. Den biografiska legenden Selma Lagerlöf används alltså taktiskt av brevskrivarna. "Den biografiska legenden lockar brevskrivarna att vända sig till just Lagerlöf för hjälp då den kan uppfattas som att hon skriver till dem först, och den styr deras sätt att formulera sina böner", sammanfattar Bergenmar och Karlsson kärnfullt (s. 133).

De teoretiska perspektiven fördjupas i kapitel fyra, "Läspraktiker", med postkritiska perspektiv från Toril Moi och Rita Felski, som starkt ifrågasätter misstankens hermeneutik och vill se forskning om nya läsarter. Fokus ligger på affektiv läsning, estetisk läsning, bildningsläsning och andaktsläsning och här drivs ett konkret textanalytiskt arbete i diskussionen av till exempel karaktärer. *Lagerlöfs läsare* är ett i talrika litteraturvetenskapliga fält väl inlemmat arbete. Ett resultat i kapitlet gäller könskodad läsning, och här visar sig breven till Lagerlöf gå emot en nästan cementerad bild av mäns och kvinnors läsning som stammar från Janice Radways inflytelserika studie om kvinnors *romance*-läsning 1984. Littau påpekar att Radway aldrig diskuterar de svar där kroppens inblandning i kvinnors läsning var påtaglig och menar att Janice Radway, när hon 1984 undersökte kvinnors läsning av romantikböcker (*romance*) som feministisk läsforskare kanske var alltför angelägen att visa kvinnorna som aktiva läsare, kreativa, rationella läsare, som lyfte fram subversiva budskap i texterna. Men läser verkligen män och kvinnor så olika som litteraturvetenskapen har påstått? frågar sig Bergenmar och Karlsson.

En tredjedel av läsarbrev till Lagerlöf kommer från män. Ingen av dem förefaller ha uppfattningen att Lagerlöfs litteratur var texter för kvinnor. Det visar sig att det inte finns någon egentlig skillnad mellan mäns och kvinnors läspraktiker i förhållande till Selma Lagerlöf. Båda könen före-

visar i breven en känslösam, inte minst kroppslig läspraktik. Lagerlöfs manliga läsare läste romaner med melodramatiska inslag och skrev utan förbehåll till författaren om hur de tagit till sig denna litteratur, på sätt som går emot tidens manlighetsnormer. Sannolikt var litteraturen – Lagerlöfs därtill lätt att få tag i som del av flera litterära kretslopp – en vidare diskurs än man antagit, och kanske har mäns och kvinnors läspraktiker uppfattats alltför schablonartat inom litteraturvetenskapen. Det är i resultat som detta Bergenmars och Karlssons bryter ny mark med sin läshistoriska undersökning som visar empirins betydelse och hur värdefullt det är att få tillgång till de breda lagrens läsning.

Det femte kapitlet ägnas olika uppfattningar om hembygden, nationen och fosterlandet och hur dessa förändras över tid, beroende på unionsupplösningen 1905 och världskrigen. Det vore lätt att betrakta breven alltför generaliserande genom vår samtids lins, så kontexten är utomordentligt viktig och det är, liksom i övriga kontextuella resonemang, en mycket förtjänstfull och nyanserad genomgång som görs. Till hjälp kommer begreppen "intern" och "extern" nationalism, där den förra betonar folkkultur och förankring i natur och hembygd utan militär expansion och den senare förstärks tydligt i relation till yttre hot mot nationen. Ett sjätte kapitel berör sedan den del av materialet som kommer från skolvärlden. Breven från lärare är många och kapitlet blir verkligen "en mikrohistoria med både läshistoriska och utbildningshistoriska aspekter" (s. 25), som Bergenmar och Karlsson skriver. Lagerlöfs bakgrund som lärarinna är en viktig del av hennes författarroll, och säkert en del av hennes dragningskraft som adressat generellt.

I ett sjunde kapitel, "Selma Lagerlöf svarar" behandlas brev som inkommit i ett tidigare projekt av Bergenmar och Karlsson, *Minnen av Selma Lagerlöf 2018*. Här kan brev också läggas intill hennes svar, men man diskuterar också hur Lagerlöf förhöll sig till de ökända personer som skrev till henne i olika ärenden. Ett sista åttonde kapitel sammanfattar de olika aspekterna av breven som gått igenom, och här dras framförallt läshistoriska slutsatser genom en diskussion av brevs specifikt dialogiska sätt att beskriva läspraktiker, och hur viktig brevskrivarens uppfattning om författaren är.

Lagerlöfs läsare vilar på många års omfångsrik forskning och utgör ett pionjärarbete i svensk litteraturvetenskap, genom att det fokuserar den breda allmänhetens läsare, som sällan ges röst och vars dokumentation ofta förblir oåtkomlig. Forsknings-

materialet är närmast gigantiskt och trådar läggs ut för framtida forskning, dels studier av den internationella delen av brevsamlingen, dels fördjupade studier av breven som livsberättelser, något som finns med i majoriteten av alla brev, och berörs i många delar av *Lagerlöfs läsare*. Det är ett imponerande och välbehövligt litteraturvetenskapligt verk som trots materialets omfång och svårhanterlighet är såväl systematiskt som organiskt skrivet, metodiskt klartänt och teoretiskt väl förankrat, skarpsinnigt och detaljerat, men alltid välavvägt och nyanserat i socialhistoriska genomgångar och andra kontextuella passager. Genom många citat ur och illustrationer av breven får man som läsare själv också en tydlig smak av läsarbrev. Så växer bilden fram av Selma Lagerlöf och hur hon tedde sig i läsarnas hjärtan – som en tröst, en räddning, en hjälpare, en fyrbåk att ty sig till och kontakta när allt var som mörkast, förvisso med många ursäkter, men med en okuvlig vilja att kommunicera. Breven tycks svara på Lagerlöfs texter liksom på den biografiska legenden om henne. Det är som om brevskrivarna uppfattar att Lagerlöf tittalat dem först och ofta vill svara i hennes eget skrivsätt, som alltså ofta imiteras i breven. Det blir också en bild av vad en författare kunde vara under första halvan av 1900-talet – en förtrogen, en idol, ett föredöme. Nog visste vi att Selma Lagerlöf var stor i sin samtid, men Bergensmars och Karlssöns spännande och hela tiden fångslande studie visar oss att hon var ännu så mycket större – det här är ett stycke mikrohistoria att räkna med. Många problem må vara förknippade med läsarbrev som källmaterial, men *Lagerlöfs läsare* visar med tydlighet att med rätt grepp om tyglarna i ritten genom ett så omfattande och på många sätt svårarbetat material blir vinsterna så mycket större än problemen.

Anna Forsberg

Erik Cardelús & Anna Cavallin, *Lärliv i litteraturen*. Natur & kultur. Stockholm, 2023.

Alla yrken kräver självreflektion men kanske i synnerhet läraryrket då sociala relationer utgör en central del i yrkesutövningen. *Lärliv i litteraturen* (2023), skriven av Erik Cardelús och Anna Cavallin, är en bok som är tänkt att vända sig till "läsande lärare" och "lärande läsare" (s. 5).

Syftet med boken är att den ska stimulera och uppmuntra till kollegiala samtal som är berikande

där läslusten verkar som "drivkraft och ledstjärna" (s. 6). Att dela erfarenheter och kontinuerligt föra samtal om undervisning och yrkesutövning är något som kännetecknar framgångsrika lärare och i detta sammanhang ska läsning av skönlitteratur fungera som en "intellektuell inspirerande katalysator" (s. 6).

Boken inleds med en översikt av forskningsläget och det konstateras att lärare har en ganska anonym tillvaro i litteraturen och att forskningslitteraturen är skral (s. 13). Här hänvisas det bland annat till antologin *Lärare i litteraturen* som utkom 1993, men även avhandlingen *Fantastiska fröknar: studier av lärarinnegestalter i svensk skönlitteratur* (2004) av Anna Maria Ursing, liksom studien *Förebild eller nidsbild? Läraren i svensk ungdoms- och barnlitteratur* (2006) av Gudrun Fagerström. Även Margareta Ullströms studie *Skolan: vår gemensamma angelägenhet* (2001) omnämns hastigt, liksom Hans Lagerbergs *Lärarna: om utövarna av en svår konst* (2007).

I det inledande kapitlet ges även glimtar från tysk- och engelskspråkig skönlitteratur och film och det konstateras att vanliga typologier som "frälsare", "syndabockar" och "skolförknar" inte inrymmer den mångfald som Cardelús och Cavallin vill visa på i den svenska skönlitteraturen (s. 40).

I Cardelús och Cavallins *Lärliv i litteraturen* lyfts därför fyra mer nyanserade teman och lärartyper: 1. "Läraren som pedagogisk och moralisk kämpe", 2. "Läraren som gränsöverskridare och normbrytare", 3. "Läraren som tidspegel" samt 4. "Läraren som förebild eller nidsbild i dagens skola".

Varje tema innefattar flera läsningar av olika verk och efter dessa följer diskussionsfrågor som knyter an till temat. Hur författarna arbetat rent metodiskt är dock oklart liksom på vilka grunder urvalet av texter är gjort. Inledningsvis nämns att många texter, som alla är från 1990-talet och framåt, handlar om gränsdragningar inom yrket, det som berör och upprör (s. 19), men mer än så motiveras inte de valda texterna och studien skulle ha vunnit på en tydligare redogörelse för hur olika teman utkristalliserats.

Det första temat som behandlas är "Läraren som pedagogisk och moralisk kämpe". Här diskuteras bland annat Kerstin Ekmans *Händelser vid vatten* (1993) där en av huvudpersonerna, Annie Raft, är lärare i en liten glesbygdsskola i Jämtland. En vanlig föreställning är att denna roman innehåller en kriminalhistoria och en civilisationskritik som har kopplingar till dagens miljö och klimatdebatt, men